

5.5.2018., nedjelja

Danas smo ustali oko 7:30, spremili se i spustili na doručak. Za doručak opet ukusna kaša s orasima i grožđicama kao i jučer, više vrsta sira, palačinke sa sirom, med, maslac i, naravno – čaj od trava. Doručkovali smo i čekamo auto da krenemo u Gjuzerplj. U 10h nema još nikoga, u 11h panika i svi se bacaju na posao. Vladimir zove i kaže da se javlja sekretarica, da im je ostavio poruku. Ljiljana piše e-mail na firmu, Vjera također. Ljiljani odgovaraju da imaju probleme, a Vjeru traže neku lozinku. Ona odgovara da nisu normalni, imaju sve, broj najma i auta. Već je 11:30 i svi se vrmaju oko kuće. Novog odgovora nema. Vjera nam predlaže da idemo s njom i Vladimirom brati gljive. Ja se izvlačim na Ljiljanu koja je otišla malo odmoriti. I, gle čuda, javljaju Vladimiru da dolaze za sat vremena. Čekamo do 13h, ali i dalje nema nikoga. Što sad, nego malo odmoriti. U Rusiji smo kratko, ali naučio sam jednu važnu stvar – NE ŽIVCIRAJ SE, sve će se već nekako riješiti. U 15h čujem netko trubi pred kućom. Siđem i kažem Ljiljani da siđe i ona, bolje da smo oboje prisutni pri preuzimanju auta ako su ovi iz Rent Motorsa. Dođem na parking kad – nigdje nikoga.

Sjednem pod jednu od sjenica, ponovno netko trubi i u dvorište skreće plava Hyundai Certta. Izlazi mlađi čovjek, pita me jesam li ja taj, pozdravimo se. Čovjek profesionalac, počne govoriti na engleskom. „Njet, njet“, velim ja „govorite ruski“. U međuvremenu stiže Ljiljana i počne s njim na engleskom. Dođe i Vladimir i kaže: „Uđite u kuću vani je vruće.“ U Vladimirovom dnevnom boravku sredimo papire, popričamo. Čovjek kaže da nam predaje auto više klase zato što smo čekali, a da po ovaj u kvaru dolazi šlep služba iz Krasnodara s kojom se i on vraća. I tako dobismo odličan auto i odmah se spremamo. Uzimamo stvari, tovarimo u auto. S nama idu Vladimirovim autom on i Vjera da nam pokažu gdje je muzej amonita i Dolmen. On se nalazi na samom ulazu u selo Kamenomostovsky. Izlazimo iz auta Ljiljana i ja te Vladimir i Vjera koji su stali odmah iza nas. Na ulazu gazdarica i gazda. Vjera ih poznaje, kaže: „Ovo su naši prijatelji iz Harvatiji.“ Upoznamo se i uđemo u muzej koji se nalazi u jednom montažnom objektu. Jako ljepo posložen postav, gazdarica nam sve objašnjava i vodi nas kroz muzej. Napričali smo se, fotografirali sve po muzeju i s gazdaricom, kupili poklone, dobili dar i na kraju nam nisu naplatili ulaz. Kaže gazdarica da je to poklon od nje te da joj pošaljemo fotografiju na e-mail. Gazda donosi vizitku s podacima i kaže da u obilazak dolmena idemo s njim, sve će nam objasniti. Pozdravljamo se s gazdaricom i krećemo put Dolmena. Pridružuju nam se i neki geolog iz Moskve koji je tu na istraživanju Kavkaza, dvije žene s djecom i jedan čudan lik. Do Dolmena ima oko 200m, smješten je u jednom šumarku. To je jedini Dolmen koji je još ostao čitav (uz onaj u Gjuzeriplju) u tom kraju. Dok hodamo prema dolmenu, vlasnik muzeja, gospodin Igor Ogai i ja razgovaramo o megalitima. Obasipam ga pitanjima i potpitanjima o dolmenima i još nekim događajima iz Drugog svjetskog rata na koja dobivam iscrpne odgovore. Evo nas kod dolmena, Igor nas je okupio sve i počeo izlaganje. Za ne povjerovati, čitao sam o tim dolmenima, ali ovo

Od čovjeka koji vodi i znanstvenike iz cijelog svijeta i svašta zna o tim megalitima, to zbilja ima neku težinu. Objašnjava nam povijest, gradnju, prepirke znanstvenika, djelovanje dolmena, demonstrira djelovanje na točkama gdje treba stati.....

.....

.....

„Ima li tko kakvo pitanje“, upita Igor nakon svog izlaganja. Javljam se. „Jesu li svi otvori na portalu dolmena okrenuti u istom smjeru?“ „Najbolje pitanje koje sam čuo,“ kaže on „vjerojatno jesu.“ Ljiljana priprema kompas na mobitelu. Mjerim azimut – oko 110 stupnjeva. Pokušam mjeriti polje na raznim udaljenostima od otvora i stranica dolmena. Sve je tu negdje, oko 60uT. Izmjerimo mi dolmen uzduž i poprijeko. Razgovaramo, svatko nešto pita i komentira, a geolog kaže da će drugi put donijeti iz Moskve georadar i istražiti dolmen i okolicu. Igor i ja komentiramo da je to pametno, možda se ispod nalazi još nešto, možda kakva komora ili

tunel. On se odmah složi. Potom se fotografiramo, Ljiljanu mene i Igora geolog iz Moskve pa onda svatko posebno: geolog, društvo, žene, djeca i onaj tip. Ostajemo sami s Igorom i pričamo o svemu i svačemu. Vraćajući se dolazimo do dubokog kanjona nekog potoka koji se uljeva u rijeku Bjelu. Na gornjem dijelu staze kojom se vraćamo nalazi se kamenje u kojemu se također vjerojatno nalaze amoniti, to se vidi po obliku. Vratimo se nazad, oprostimo od gazde Igora, zaželimo si sve najbolje i krenemo u etnografski kompleks Bjelevodje.

Kompleks se sastoji od apartmana i soba u etno stilu, muzeja Panoptikum i restorana, a ispred cijelog kompleksa je veliki parking. Prije toga gospodin Igor nazvao je vlasnika kompleksa Belevodje i rekao da dolaze turisti iz Hrvatske. Nažalost, nema ga kod kuće, ali neka žena će nam otvoriti muzej. Dolazimo na veliki parking, parkiramo i idemo do ulaza. Pozdravimo se sa ženom koja nas je dočekala, platimo dvije ulaznice 300 RUB (oko 30 kn) i ulazimo. Fotografiramo sve i svašta, a dolazimo i do lubanja nepoznatih bića, ali nema kofera Ahnenerbe i vojne karte. Pitam što je s tim, kaže da ne zna, da to vlasnik čuva posebno. Odvratim da mu prenesu da ga trebam i da ćemo doći koji drugi dan kad bude doma jer sam za njega pripremio posebna pitanja tako da se obavezno moramo naći.

Izlazimo iz muzeja i pitam tu ženu još ima u blizini kakav restoran. Pokazuje smjer i mi odlazimo. Prije restorana još pogledamo cijeli taj etnografski kompleks, uz popratno fotografiranje. Uskoro smo u restoranu. Ulazimo u vrt, sav u hladu, s nekoliko sjenica. Ima i razrušeni dolmen u dvorištu. Vidim stepenice, Ljiljana ostaje dolje, a ja se penjem i pitam je li tu restoran. „Da, tu je“, kaže neka djevojka „ali konobarica služi po sjenicama i dolazi za par minuta.“ Mi se predomišljamo bismo li jeli ili ne i ipak odlučimo nešto bar popiti jer je jako vruće. Na stazi susrećemo konobaricu te naručujemo čaj za Ljiljanu i pivo (Hadoško) za mene. Stiže pivo, dobro ohlađeno u čaši od pola litre i čaj. Dok pijemo, odlučujemo nešto i pojesti. Ljiljana mi kaže neka idem naručiti jer konobarice ne dolaze. Popnem se, kad one konobarice igraju igre na mobitelu i baš ih briga. „Mogu li naručiti“, pitam. „Može“, odgovara jedna od njih, „sjednite, donijet ću vam jelovnik.“ Vraćam se u sjenicu k Ljiljani, stiže i konobarica s jelovnikom. Stane sa strane, izvadi notes i olovku i čeka narudžbu. Iz menija koji smo donijeli baš i nisam znao odabrati, snaći bi se mogli samo domaći, turisti sigurno ne. Pitam što nam može preporučiti. Pokazuje jelo u jelovniku, kažem da može. A zatim su uslijedila svakakva potpitanja: koliko grama čega i za koliko osoba, koliko pečenog krumpira, koliko mesa (odabrali smo svinjetinu), koliko grama povrća na žaru, salate, koliko umaka za salatu... „Donesite vi nama toga za dvoje gladnih“, kažem, „bez umaka za salatu. Čudi se konobarica kako ne. „Samo vi donesite salatu s uljem.“ Uz golemo čuđenje i uz sugestiju kolegice koja je upravo pristigla, ipak pristaje. „I još jedno pivo za mene.“ Popiše ona sve, a što ćemo dobiti – tek trebamo vidjeti, preostaje nam samo čekati. Nismo čekali dugo, možda pola sata, stiže narudžba. Najprije salata od raznog povrća, prelivena uljem, malo neke pogače s preljevom od češnjaka i umak koji nismo mogli definirati od čega je – sve izvrsno ukomponirano i ukusno. Budući da smo gladni, odmah se primamo posla, a to se valjda po njihovom najprije i jede, komentira Ljiljana. Sve ukusno i dobro. Nakon što smo to pojeli, za 15 minuta stiže glavno jelo – svinjski odresci na žaru s pečenim lukom, pečeno povrće razno i pečene ploške krumpira. Jelo izvrsno, ne može bolje, odličnog mirisa i okusa. Sve prirodno, a svinjetina takvu davno nisam jeo. Pojeli mi to, popili, odmorili i nakon pola sata zovemo konobaricu. Došla, naplatila 1950 RUB (195 kn). Ostavili smo joj čajevice* i pozdravili se. **„Dođite nam opet“, kaže.** Palimo mašinu* *i pravac Edelweiss. Tamo spremanje stvari, priprema za sutrašnji dan u Gjuzeriplju. Ali ima i drugog posla. Ljiljana gleda neku glazbenu emisiju na ruskom programu, a ja pišem dnevnik, pijuckam Tokajac, prebacujem fotografije iz fotoaparata, na *USB stick* i računalo. Kraj za danas.

* rus. napojnica

**rus. auto

6.8.2018., ponedjeljak

Ujutro ustajanje, spremanje za doručak, a tamo – kao i obično, plus sir i vrhnje. Nakon doručka čekamo Vjeru jer ona duže spava tako da krećemo u Gjuzeriplj oko 9. Putem prolazimo selo Dahovskaja .

Stanjica (stanica ,postaja)– označava selo u kojem žive kozaci ,nosi naziv ispred imena sela -stanjica, tako imamo stanjica Tulskaia ,stanjica Kamenomotskaia ,Stanjica Dahovskaja

Dolazimo na Kazački (kozački) kamen, ogroman kamen na pola ceste tako da jedan smjer ceste-trak ide s jedne, a drugi s druge strane. Slušamo od Vjere lokalne legende vezane uz njega. Fotografiramo se i tu i krećemo dalje. Prolazimo selo Hamiški i dalje prema Gjuzeriplju. Idemo kanjonom rijeke Bijele koja putem skuplja razne pritoke. Fotografiramo se uz put na više mjesta od kojih je najupečatljivije utok rijeke Kiše u rijeku Bijelu. Rijeka Kiša dolazi iz dubokog kanjona i spaja se s Bijelom uz obilje pjene i veliko kovitlanje te šum vode. Inače, taj kanjon vezan je za priču u mojoj knjizi. Što su njemačke specijalne jedinice radile u tom kanjonu i kakve su to oznake na karti zapovjednika akcije iz 1942.?

Dolazimo u Gjuzeriplj. Prije toga zastajemo na mjestu gdje su za, kako kažu Rusi – velikog domovinskog rata – zaustavljeni Nijemci. Tamo je spomenik borcima koji su zaustavili nadiranje. Zanimljiva je povijest toga kraja u Drugom svjetskom ratu, no to bi bilo previše za ovaj dnevnik. Dolazimo u – nazovimo to – centar sela. Tamo se gradi na sve strane, sami apartmani. Mnoštvo turista i kioska. Svega se tu našlo, od suvenira do hrane. A tu je i ulaz u nacionalni park KDZB – Kavkaski državni rezervat biosfere, odmah po prelasku mosta na Bijeloj. Vjera sređuje ulaznice, a poznaje sve tamo jer je radila 4 godine kao vodič. I odmah na samom ulazu šok. Muzej i arhiv ne rade jer imaju problema sa strujom. Zgrada muzeja se trenutno renovira, većina eksponata je na restauraciji, a arhiv je u Krasnodaru. Koji peh! Mene zanima baš taj arhiv. I što sad? Krećemo dalje pješice u obilazak. Dolazimo do velikog dolmena. Impozantan je to megalit. Obilazimo, Ljiljana snima filmić od par minuta. Fotografiramo, mjerim otvor portala – 38 cm, azimut portala – 280 stupnjeva. Vršimo IC snimanja portala dolmena, no to su podatci za neki drugi dnevnik.

Snimam Vjeru, izlaganje o dolmenu koje, uz sve knjige o toj temi, nisam još čuo. To me oraspoložilo nakon onoga sa muzejem. Nakon dolmena, Vjera nas vodi do prijatelja koji tu živi. Dolazimo u ljetnju kuhinju – sjenicu i upoznajemo se. Čovjek (čijeg se imena ne mogu sjetiti) nudi nas čajem od trava i slatkim od kupina. Ne znaš što je bolje. Boravimo tu oko pola sata uz razgovor o raznim temama. Kaže da ima prijatelja Nijemca kojeg je upoznao tu kada je ovaj došao kao turist. Priča zatim da mu je otac bio zapovjednik logora u Leipzigu poslije rata, a taj prijatelj je iz Leipziga i kaže kako ga zeza da su možda u rodu i da se sa njim čuje preko Interneta. Dogovaraju lov po Kavkazu svake godine i tako godinama. On se brine za životinje koje se nalaze u kavezima rezervata (bilo mladunčad ili bolesne) i s njim obilazimo smještajne jedinice. Ima tu jelena, vukova, a prava su napast tri rakuna kojima daje kreker, a oni kao da znaju da imaju nove gledatelje – drže pretstavu. Nakon toga krećemo u obilazak nekih lokacija vezanih za moja istraživanja.....

Kod izlaza na plažu uz rijeku Bijelu, mnoštvo kupača. Voda je tu ljepša, već se očistila od kiša i ima nijanse blago zelene boje. Izlazimo iz rezervata i otvarano auto, unutra pakao. Odlazimo za par minuta i vraćamo se prema Kamenomostovskom. Uz put stajemo na ručak uz obalu Bijele, odmah nakon mosta za Lago Naki. To je posebna priča, konobari i drugo osoblje. Vjera dogovara neku klopu što je još ostala od ručka. I taman kad pomislim kako će mi sjesti veliko pivo – nema, ima samo toplo, sve su prodali i treba čekati da se ohladi. Ljiljana i Vjera piju čaj. Stiže hrana: riža s faširanom šniclom i umakom, a prije toga pileća juha s koprom. Juha je odlična, svima se svidjela. Račun ukupno 1050 RUB. Sad je već kasno za obilaske, 18 je sati, a žičara na panoramskoj točki na Aziš-tau ne radi tako da od tog nauma odustajemo. Na povratku svraćamo u Kamenomostovskom u dućan po neke stvari i na bankomat Sberbanke. Po dolasku, bacamo se na arhiviranje

i razvrstavanje fotografija, pisanje dnevnika i pregled drugog prikupljenog materijala. Nakon tehničkih problema s povezivanjem S60 i računala, zovem sina u Zagreb. Problem riješen, konačno odmor .

7.8.2018., utorak

Ustajanje i doručak kao obično. Danas za doručak, uz sve već poznato, nekakav pečeni-pohani sir, izvrsna stvar. Nakon doručka kretanje za Majkop. Vjera ide s Ljiljanom i sa mnom, a Vladimir će doći kasnije i odvesti nas na baraholku. Tako je i bilo. Put protječe uz razgovor i mali zastoj zbog asfaltiranja ceste na ulazu u Kamenomostovsky. Putem nam Vjera objašnjava da možemo usput posjetiti i toplice u Tulskom (Stanjica Tulska). Nakon nekih 40 min stižemo u Majkop. Ljiljana ima uključen GPS, a i Vjera ima kuću tu u centru, tako da se izgubiti ne možemo. Odlazimo do Muzeja Republike Adigeje i u blizini parkiramo. Slobodnog parkinga ima koliko hoćeš, ljeto je i nema puno prometa. Muzej je ogromno zdanje, zgrada je vjerojatno iz sovjetskog doba. Kupujemo karte na ulazu, cijena je 150 RUB po osobi. Obilazimo tri postava, fotografiram. U međuvremenu dolazi Vladimir i po dogovoru vozi Vjeru doma, a nakon što nas dvoje obiđemo sve postave muzeja, zvat ćemo ga da dođe po nas i idemo na baraholku. U muzeju me posebno zanima brončano doba, Skiti i Drugi svjetski rat. Mogli biste se zapitati kakve veze imaju te tri teme, no- imaju. Razgovaram s kustosicom i dobivam mnoštvo informacija koje snimam ili zapisujem. Pošto obišli muzej, smjestili smo se pokraj auta u hlad uz drvored i čekamo Valadimira. Stiže oko 12, odmah izlazimo i mašemo da nas vidi. Krećemo na baraholku. Tamo smo za par minuta. Dočeka nas samo jedan prodavač. Velika je vrućina, više od 30 stupnjeva i ljudi su već napustili buvljak. „Idemo u antikvarijat“, kaže Vladimir „možda tamo nešto nađete.“ Vožimo se po Majkopu lijevo-desno, pratimo Vladimira u Ladi i dolazimo do kompleksa niskih zgrada. Kao nekakav trgovački centar oko kojeg su razni dućani. Ulazimo u antikvarijat, unutra slobodnog prostora da se čovjek jedva okrene, sve popunjeno knjigama. Kažem prodavaču što me zanima. „Imam jednu knjigu i neke vojne karte, ali pogledajte ovdje“, pokaže mi na hrpu knjiga. Nudi mi odmah svašta. „Pogledat ću pa odabrati“, odvratim. Odmah pronalazim poklon za sina Ivana – Pravdu iz 1947.g. Uzimam i komplet vojnih karti te izvrsnu povijesnu knjigu o borbama na Kavkazu, sve za 450 RUB. Ostajemo nekih sat vremena. Dok ja pregledavam knjige, Ljiljana i Vladimir se dosađuju, ali nitko ništa ne govori niti me požuruje. Prodavač nam na kraju spakira sve te odlazimo, Vladimir kući, a mi u šetnju gradom. Sunce nemilosrdno prži, šećemo do nekih *fast food* lokala. Uzimamo Majkopsko pivo i Schweppes. Ispijamo to ispred lokala pod suncobranom. Ljiljana se sjeti da je Vjera ostavila torbu u autu pa joj telefoniram da je kod nas. Kaže neka ju ostavimo kod Vladimira doma. Nakon okrijepe, ponovno u obilazak. Dolazimo do gradske tržnice. Moderna zgrada, otvoreni dio obični štandovi sa voćem i povrćem, a unutra iznenađenje. Tržnica bogata svime, kod svakog prodavača peršin, kopar i češnjak. Koriste ih u gotovo svim kombinacijama, u svim jelima, pogotovo kopar. Kupujemo pecivo sa sirom na kiosku uz tržnicu i obilazimo unutarne štandove. Unutra veliki izbor mesa, svježe zaklane peradi, sireva, torti, kolača, ribe, sve složeno u staklenim vitrinama, čisto i uredno. Ponuda je nevjerojatna, čovjek se zapita tko sve to pokupuje. Bogat poljoprivredni kraj razlog je takve ponude. Potom obilazimo obalu Bijele te nailazimo na veliki gradski bazen dužine sigurno 400-500 m, s prirodnom zelenom vodom, vjerojatno upumpanom iz rijeke. Na obali puno kupača. Tu je i park s raznim sadržajima – od velikog kotača do vožnje čamca za djecu na elektro pogon u improviziranom velikom bazenu. Umorni od hoda i vrućine, krećemo u Kamenomostovski. Ljiljana kaže da ona vozi nazad pa joj prepuštam auto. Auto joj paše, kaže ona nakon par minuta vožnje. Dolazimo u Kamenomostovski i opet na ulazu gužva zbog radova pa stajemo jesti u Belevodje budući da danas nismo ručali. Dolazi ista konobarica od neki dan. Naručujemo ribu farelj*, povrće na žaru, krumpir, salatu, pivo i čaj. Ceh iznosi 1800 RUB. Nakon ručka i kraćeg odmora, krećemo put Edelweiss-a . Odmah po dolasku sređujem prikupljeni materijal, izjave kustosa, razvrstavam fotografije. Danas dnevnik pišem ranije jer idemo još u šetnju uz rijeku kada zađe sunce i onda spavanje.

* rus. pastrva